

Hoofdstuk 1: Van jagen en verzamelen naar landbouw

§1: De prehistorie: tijd van jagen en verzamelen

- Prehistorie is de tijd van een volk waarin niet door of over een volk werd geschreven.
- De eerste prehistorie eindigde in 3100 v. Chr. met het ontstaan het van eerste schrift.

Is de mens in Afrika ontstaan?

- De oudste skeletten van mensachtige wezens zijn gevonden in Oost-Afrika, waar zo'n twee miljoen jaar geleden een apensoort leefden tussen hogen bergen.
- De Australopithecinen ontstonden doordat dit klimaat ging veranderen, waardoor de begroeiing veranderde → apen wegtrokken → zich aanpaste aan de uitgestrekte graslanden → beenderen en hersenvolume veranderde.

Het ontstaan van etnische verschillen

- Mensen behoren tot één soort, toch zijn er wel verschillen, maar men weet nog steeds niet hoe deze etnische verschillen zijn ontstaan.
- Onderzoekers denken dat het komt doordat mensen zich gingen verspreiden en zich naar lange tijd aanpaste aan het klimaat.

Het ontstaan van verschillende culturen

- Tot cultuur behoren:
  - hoe mensen in hun levensonderhoud voorzien en hun inkomsten verdelen: economie
  - hoe mensen zich gedragen en met elkaar omgaan: sociale omstandigheden
  - hoe mensen de macht onder elkaar verdelen: politiek
  - andere onderdelen – of uitingen – van een cultuur, zoals godsdienst, taal, onderwijs en wetenschap, kunst, rechtspraak en sport
- sommigen denken dat etnische verschillen iets te maken hebben met het ontstaan van culturen, maar het heeft te maken de geschiedenis achter iedere groep: ieder kind leer de gewoonte van de groep, gewoontes van andere groepen zijn vreemd.
- De cultuur kan in de loop van de geschiedenis veranderen.

Verzamelen en jagen: zo beginnen alle groepen

- Ondanks de verschillen in geschiedenis en cultuur tussen de kleine groepen mensen, zijn er overeenkomsten:
  - Alle groepen leefden van planten en vruchten (vrouwen), van de jacht en van de visvangst (mannen)
  - De groepen verzamelde eten voor korte tijd: groepen leefden op dezelfde plek, totdat het eten op was.
  - Alle groepen maakten gebruik van eenvoudige werktuigen, gemaakt van hout stenen en botten.
- Omdat de groepen klein waren, was er geen ingewikkelde organisatie nodig.

Magie en geloof

- Mensen beheerste de natuur door magie.
- Om onverklaarbare verschijnselen toch te kunnen verklaren, werden goden bedacht.

Hoofdstuk 1: Van jagen en verzamelen naar landbouw

§2: Ontstaan van landbouw en landbouwsamenlevingen

Het ontstaan van landbouw in het Midden-Oosten

- In de geschiedenis zijn twee overgangen van enorme betekenis:
  - o Verzamelen en jagen → landbouw
  - o Landbouw → industrie
- Landbouw werd voor het eerst ongeveer 7000 jaar v. Chr. in het Midden-Oosten bedreven.

In Mesopotamië ontstaan steden

- In Mesopotamië is als eerst ontdekt hoe je eerst kon zaaien en een jaar later oogsten en dat je bepaalde huisdieren kon houden, waardoor mensen niet verder hoefde te trekken en dorpen ontstonden.
- Door de grote oogst hoefde niet iedereen boer te zijn ne dus ontstonden er andere beroepen.
- Veel samenlevingen werden ingewikkelder en er ontstonden zelfs steden.
- Niet iedereen profiteerde van deze verandering, want er ontstond een gelaagde samenleving.

Ontstaan van staten in Mesopotamië

- De zelfstandige steden werden door sommige politieke leiders tot staten samengevoegd, waarin de koningen en priesters de meeste macht hadden.
- In de nieuwe staten kregen de handelen en bestuurders behoefte aan een schrift, dat zo'n 5000 jaar geleden ontstond.
- Met het schrift kon(den):
  - o De koning wetten overal bekendmaken en vastleggen hoeveel belasting binnenkwam en moest binnenkomen.
  - o Handelen bijhouden van ze verkochten en handelsafspraken vastleggen
  - o De rest van de bevolking gedachten vastleggen voor de volgende generatie.
- In Mesopotamië ontstond ook het eerste epos (Gilgamesj)
- Doordat de staten een ingewikkelder bestuursapparaat kregen en een bevolking verdeeld in verschillende lagen, ontstonden de eerste rechtsregels.

Rivierdalculturen

- Langs de rivieren ontstonden steden en staten, rivierdalculturen.
- Deze gebieden werden ook veroverd door andere gebieden om zich beter te beschermen tegen aanvallen van nomadische volken aan de grenzen.

Prehistorie in Nederland.

- Ons gebied kwam uit de prehistorie, nadat Romeinen er als eerst over hadden geschreven.
- De oudste gevonden werktuigen in ons land zijn 200.000 tot 150.000 jaar oud.
- Hunebedden zijn de bekendste bouwwerken, die vooral in Drenthe staan, en diende als graf om de voorouders een huis te geven en te kunnen eren. Gebouwd: 3500-2700 v. Chr.
- Bij opgravingen zijn grafgeschenken, waaronder potten (trechterbekers), gevonden die de gestorven meekregen voor het hiernamaals.
- De hunebedbouwers waren in ons land de eerste landbouwers en ze waren een schriftloze samenleving, daarom weten we zo weinig over hen.

Hoofdstuk 1: Van jagen en verzamelen naar landbouw

§3: Het oude Egypte

- Tussen 5000 en 4000 v. Chr. maakten jagers en verzamelaars in het vruchtbare Nijldal het hele proces van overgang van jagen en verzamelen → landbouw mee.

Ontstaan van een staat in Egypte

- De Egyptenaren leerden de rivier te beheersen met dammen, dijken en sloten: Nijl op zijn hoogste punt → dijken doorsteken → land loopt onder water → bij zakkend waterpeil dijken afsluiten → vruchtbaar slib bleef op de bodem → via sloten en openingen in dammen werd water teruggevoerd. (dit heet waterhuishouding)
- Voor de waterhuishouding was een goede organisatie nodig, die werd geregeld in een dorp door enkele bestuurders.
- Ook tussen de dorpen was samenwerking nodig, maar soms werden gebieden van elkaar veroverd, wat zo ver ging dat er rond 3100 v. Chr. alleen nog Boven-Egypte (zuiden) en Beneden-Egypte (noorden) over waren, wat koning Menes van Boven-Egypte wist te verenigen tot één Egypte. (Hij werd de eerste farao van geheel Egypte)
- Omdat de farao niet alle beslissingen zelf kon nemen, kwam er een bestuursapparaat, bestaande uit verschillende ambtenaren.
- Voor gewone man waren bij zo'n bestuur voordelen en nadelen:
Nadelen:
  - Deel van zijn inkomsten als belasting afstaan
  - Verplicht werkzaamheden te verrichten voor de waterhuishouding en voor openbare werken
  - In oorlogstijd moest je dienen als soldaat
  - Geen invloed op het bestuurVoordelen:
  - Goed geregelde waterhuishouding
  - Bescherming tegen binnen- en buitenland
  - Men kan meer beroepen kiezen dan vroeger.

Oorlog tussen staten

- Altijd is er al geweld gebruikt, vooral mannen geven daar de voorkeur aan, zo ook tijdens de opkomst van staten.
- Ramses II was de strijdlustigste farao van Egypte.
- In 30 v. Chr. kwam er een einde aan de zelfstandige staat Egypte, doordat het Romeinse leger te sterk was. Cleopatra pleegde toen zelfmoord.

Een gelaagde samenleving ontstaat

- Toen de groepen jagers en verzamelaars nog klein waren, was het bestuur heel simpel, maar toen de dorpen verenigd werden moest er meer worden geregeld, waardoor een gelaagde samenleving ontstond. De lagen verschillen in aanzien, bezit en macht.

De macht in handen van weinig mensen

- Koning had de leiding over de waterhuishouding en de leiding bij de oorlogvoering
- Priesters verzorgde de tempels en leidden de verering van de goden, daarnaast hadden zij veel grond, waarop boeren werkten.
- Egypte was verdeeld in 42 districten, elk met hun eigen gouverneur.
- Generaals en gouverneurs kreeg de farao soms niet zijn wil opgelegd, waardoor ze hem afzette en zelf farao werden.

Hoofdstuk 1: Van jagen en verzamelen naar landbouw

Godsdienst

- Nadat Egypte een eenheid werden, gingen ze elkaars goden overnemen.
- Sommige dieren waren heilig (kop van Horus en de scarabee)
- Over de goden, halfgoden en sterfelijke helden ontstonden mythen, die samen met andere mythes van een volk een mythologie vormen.

De belangrijke bouwwerken

- Van de Egyptische steden is weinig bewaard, omdat die werden gebouwd uit klei en riet, maar de piramides bleven langer bewaard, doordat zij uit steenblokken werden gebouwd.
- In piramides werden farao's begraven, later gebeurde dat in uitgehakte rotswanden.

Het ontstaan van het schrift

- Het oude Egypte schreven met hiërogliefen op papyrus, de Mesopotamiërs schreven met spijkerschrift op kleitabletten en steen. Dit was moeilijk te leren dus een schrijver was een belangrijk persoon.
- Door de komst van het Christendom werd voortaan in het Grieks geschreven.
- Na de verovering door de Romeinen werd er in het Latijns geschreven en na de verovering door de Arabieren in het Arabisch.